

Güler Ceren Çoker

*Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü Asya Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi

“Hayatımda bana zevk veren hayli başarılarım vardır: En zevklisi binlerce bakımsız çocuğun hayat ve geleceğini kurtarmak olmuştur.”

–Kazım Karabekir

Giriş

Kazım Karabekir, Türk siyasi ve askeri tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Onu asker ve vekil arkadaşlarından ayıran bir özelliği de Türk eğitim tarihinde fark yaratmış bir komutan ve siyaset adamı olmasıdır. Art arda meydana gelen savaşlar ile yıkımın eşiğine gelen Osmanlı Devleti, 1914 senesinde Büyük Cihan Harbi'nin patlak vermesiyle beraber altı cephede birden savaşmaya başlamıştı. Doğu Anadolu Kafkas Cephesi'nde 1914-1918 yılları arasında Ruslar ve Ermeniler ile yapılan ağır çarpışmalar ve onların yaptıkları ağır tahribatlar sonucunda bölge, sosyal ve ekonomik anlamda adeta bir çöküntü içerisine girmiş bulunmaktaydı. Bu cephede uzun uğraşlar sonucunda kesin bir zafere ulaşıldıktan sonra, 15. Kolordu Komutanı olarak görev yapan Kazım Karabekir Paşa tarafından Erzurum-Sarıkamış Bölgesi'ni içerisine alan topraklarda bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Kolordunun sağladığı imkanlarından yararlanarak yetimler için Sanayi Mektebi, Leyli Eytam İbtidai Mektebi, İş Ocağı, Sıhhiye Mektebi, Sarıkamış Askeri İdadisi, Sarıkamış Ana Mektebi gibi eğitim kurumlarını faaliyete geçirmiştir. Çalışma, Kazım Karabekir'in insani ve eğitimci yönü doğrultusunda davası olarak benimsediği çocuklarının ve kendisinin değerli anıları üzerine kurulacaktır.

Kazım Karabekir'in Eğitimi ve Askerlik Hayatı

Kazım Karabekir (1882-1948) İstanbul'da başladığı ilk öğrenimini jandarma subayı olan babasının görevi dolayısıyla bulunduğu Van, Harput ve Mekke'de tamamladı.[1] 1893 yılında İstanbul'a dönen Musa Kazım, Fatih Askeri Rüştiyesi'ne girmiştir. Rüştiye'den sonra Kuleli Askeri İdadisi'ni bitirmiştir. Akabinde İstanbul Harbiyesi'ne girmiş ve 1902 yılında Piyade Mülazımı (Teğmen) rütbesiyle mezun olmuş ve Erkan-ı Harb (Kurmaya) sınıfına ayrılmıştır.[2] Erkan-ı Harp (Kurmaya) sınıfına ayrılarak Harp Akademisi'ne başlayan Karabekir, 5 Kasım 1905'te Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle akademiye birincilikle bitirmiştir.[3] Okul hayatından sonra ise sırasıyla; 1907'de Kıdemli Yüzbaşı, 1912'de Binbaşı, 1914'te Yarbay, 1915'te Albay, 1918'de Mirliya (Tümgeneral) 1920'de Korgeneral rütbelere atanmıştır.[4]

General Kazım Karabekir, 1318 (1902) Senesinde Harbiye Mektebi'nin Üçüncü Sınıfındayken

Eğitim süreci içerisinde başarılı bir öğrenci olduğu bilinmekle beraber, cepheden cepheye koşan ömründe zamanını okuma ve yazma ile değerlendiren bir insandı. Aynı şekilde Genelkurmay arşivlerinde de cepheye kitap sipariş ettiğinin örnekleri mevcuttur.[5] Onun milli tarih bilincinin gelişmesinde yapmış olduğu okumalar, daha sonra kaleme almış olduğu eserlerde hissedilmektedir.

Kazım Karabekir Paşa, büyük bir asker ve komutan olarak kendisine verilen bütün görevleri başarıyla yerine getirmiştir. Son dönem Osmanlı paşaları içerisinde seçkin bir yere sahiptir. Arnavutluk Ayaklanması, Balkan Harbi, Büyük Cihan Harbi ve Kurtuluş Savaşı'nda önemli görevler üstlenmiştir. Mondros Mütarekesi neticesinde elde kalan kuvvetleri Erzurum'da toplayarak Türk milletinin kurtuluşuna tesirli olmuştur.[6] Vatanın kurtuluşu ve milletin istikbali için İstanbul'dan Anadolu'ya gelen Mustafa Kemal Paşa'ya en büyük destek, Kazım Karabekir Paşa'dan gelmiştir. Onun tarihe altın harflerle geçen "Bütün kolordumla emrinizdeyim. Bütün emirleriniz yine eskisi gibi, harfiyen ve derhal yerine getirilecektir." sözleri vatan sevgisinin ve hürriyet bilincinin kendisinde ne denli yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan Milli Mücadele'deki çetin fikir ve faaliyetleri dikkat çekmektedir.

Doğu Anadolu'da Ermeni ordusunu bozguna uğratarak Kars, Ardahan ve Artvin'i vatan topraklarına yeniden katmıştır. Kazım Karabekir başkanlığında Gümrü ve Kars Anlaşmaları imzalanmıştır ve bu başarılarının neticesinde "Şark Fatih'i" unvanını alıp, bu unvanla anılmaya başlamıştır.

Kazım Karabekir'in biyografisine baktığımız zaman onun hayatı boyunca görevi ve sıfatı ne olursa olsun vatanını, milletini ve gelecek nesilleri düşünen bir devlet adamı olarak hareket etmiştir. Hiçbir zaman ikbal kaygısı ile hareket eden bir siyaset adamı olmamıştır.[7]

Çocuk Davası ve Çocuklar Hakkında Düşünceleri

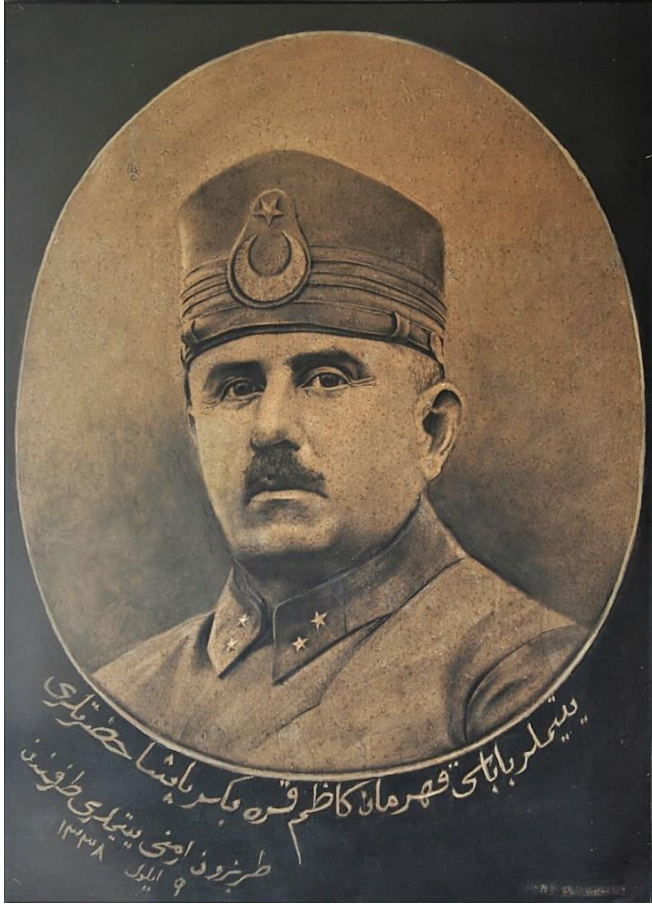
“Güçlü bir ordunun arkasında her an sağlam bir gençlikten mürekkep bir ihtiyat ordusu mevcuttur” ifadesi 19. yüzyıldan itibaren hayat sahası arayan ve dünya egemenliği peşinde koşan Alman siyasetini formüle etmektedir.[8] Almanların bu politikası, dönemin eğitim sistemine yön verip İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından da benimsenmiştir. Gençlik örgütlenmeleriyle beden eğitimi, spor faaliyetlerinin ve askeri eğitimin öğretildiği o dönemdeki adıyla keşşaflık bugünkü deyişle izcilik etkinlikleri etrafında yapılmıştır.[9] Kazım Karabekir'in İttihatçı kişiliğini göz önüne aldığımızda bu faaliyetlerden ve dönemden etkilenmemiş olması söz konusu değildir. İşittikleri ve gördükleri bununla sınırlı kalmaz. Karabekir Paşa 30 Ekim 1920'de Kars'ı işgalden kurtarmış ve sonrasında da Gümrü'ye girmiştir. İşte bu tarihten itibaren, onun Kars'ta ve Gümrü'de bulunan ve buralardaki Ermeni çocukların eğitimiyle ilgilenen Amerikan pedagoglarıyla ve bunların eğitim sistemiyle teması olmuştur.[10] Amerikalıların çocuklara yaklaşımlarından fikirler edinmiştir.

İnsanoğlunun kişiliği ve düşünce yapısının şekillenmesi söz konusu olduğunda, ailenin etkisi de yadsınamaz. Kazım Karabekir'in kendi ifadesiyle annesi ve babası dini kişiliklere sahip muhafazakar insanlardı. Karabekir, babasının manevi kişiliğini miras edinerek büyümüştür. Daha çocukken ailesinin kimsesiz, yetim ve öksüz çocuklara karşı ilgi ve alakasından etkilenmiştir. Kendisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Memleketimizin birçok yerlerini beraberinde dolaştığım ve küçük yaşta kaybettiğim babamdan da, sonraları anamdan da yoksul çocuklara yardımı ve hele bayram günlerinde onlara çamaşır, elbise, harçlık vererek sevindirmek adetini görmüş ve o vicdan hazzını bir düziye tatmıştım. Ailemizin himayesinde birçok kimsesiz çocuklar yetiştirilmiştir.”[11]

Küçük yaşlardan itibaren bir çocuk kasabası kurma hayali içerisinde bulunan Karabekir Paşa, bakımsız çocuklardan oluşan kitleyi bakımlı bir çocuk ordusu haline getirmek, bu çocuklardan yaşanan an ve gelecek için faydalanmak adına faaliyetler başlatmıştır. Asker olduğu kadar aynı zamanda önemli bir eğitimci olan Karabekir Paşa, Anadolu'nun yaşadığı ağır savaşlar sonunda mağdur olan yetim çocukların eğitimi noktasında da önemli görevler üstlenmiştir.[12] Kendisi bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Ana ve babalarını harb-i umuminin herhangi bir herc ü mercinde kaybetmiş binlerce yetim ve öksüz masumları Erzurum'un sine-i merhametine sığınmış buldum. Fakat çıplak ve sefil... Şark-ı Anadolu'da beni bekleyen namütenahi ve hassa işlerin çokluğuna ve güçlüğüne rağmen bu yavruları büyük bir şefkatle bağrıma bastım ve Şark'ın bütün yetim ve öksüzlerine hakiki ve pek şefik bir baba oldum. Benim gibi rakik kalplerin sağ-yi müsterekleriyle Erzurum'u ebediyen şenlendirecek leyli mekteplerde bu çocuklarımı mesud ve bahtiyar kıldım.”[13]

“Yetimler Babası Kazım Karabekir Paşa Hazretlerine Trabzon Ermeni Yetimleri Tarafından 9 Eylül 1338”

Yetim ve öksüz kalan sahipsiz çocuklar, Türk-Ermeni ayrımı yapılmadan yetimhanelere yerleştirmiştir.[14] Yetim kalan Ermeni çocukların asimile olmamaları için Trabzon'daki Ermeni yetimhaneye gönderilmesi bu bakımdan son derece önemlidir. Nitekim bu konuda Karabekir Paşa'nın kızı Timsal Karabekir şunları aktarmaktadır: “O çocukları himayesine alıyor. Ama ortada Ermeni çocuklar da var anasız, babasız kalmış. Onları bu toprağın evlatlarıyla aynı yerde yetiştirmiyor. Bunu iki açıdan yapıyor. Savaşmış iki toplumun evlatlarının kini devam etmesin diye. İkincisi de Ermeni'ye olan saygısından. ‘Bu çocuk Ermeni ise dinini, dilini bilerek yetişsin’ diyor. Amerikalıların Trabzon’da açtığı bir yetimhane var. Çocukları da oraya alıyor ve onlara da babalık ediyor. Bugün bize yapıştırmaya çalışılan iğrenç yalana yani tehcir olayını bir soykırıma benzetme yalanına başlı başına bir cevap ve bir belgedir ki; Trabzon’daki Ermeni yetim evlatlar bir şükran ifadesi olarak, Kâzım Karabekir’in bir kara kalem resmini yapıyorlar. Altındaki ithaf çok çarpıcı. ‘Yetimler Babası Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine Trabzon Ermeni Yetimleri tarafından’ diye yazıyor. Bu başlı başına bir belgedir. Başlı başına bir cevaptır. O soysuz yalana. O evlatlar da hayatlarından emin olarak büyüyorlar.’[15]

Bir kasaba kurma hayalinin adımlarını Mütareke döneminde yukarıda belirttiğimiz anılarda da görüleceği üzere Erzurum’da atmıştır. Çocukların eğitimi ile yakından ilgilenen Karabekir, bu bölgedeki askeri hareketin başarıyla neticelenmesinden sonra “artık şarkın siyasi mühim işlerinin bittiğini, bundan sonra mektepleriyle uğraşacağını ve bunun için de vakit bulabileceğini”[16] ifade etmiş, eğitimle ilgili uygulamalara başlamıştır.

Silahlı kavga son bulmuş, yerini eğitim kavgası almıştı. Çünkü “Vatanın istikbali sahipleri bugünün çocuklarıdır. Şu halde bakımsız çocukların bu vatana nasıl sahip olacakları bugünden düşünülecek bir meseledir.”[17]

Paşa, hayalini bir adım daha öteye taşıyarak, özellikle Kars Anlaşması’ndan sonra Sarıkamış’ı bir çocuklar kasabası haline getirecek, irfan ordusunu yetiştirecektir. Karabekir Paşa’nın Erzurum’da; Sanayi Mektebi (açılışı 1 Temmuz 1919), Erzurum Ana Mektebi (açılışı 8 Ocak 1920), Otomobil Mektebi (açılışı 4 Mart 1920) ve Sarıkamış’ta Sıhhiye Mektebi (önce Erzurum’da Mayıs 1920), Sarıkamış Askeri İdadisi (açılışı 19 Aralık 1920), Sarıkamış Ana Mektebi (açılışı 28 Kasım 1921) olmak üzere toplam 7 okul açtığını biliyoruz.[18]

Okullar genel anlamda mesleki ve teknik açıdan öğrenci yetiştirme odaklı idi. Karabekir Paşa’nın düşüncesine göre bu çocuklara verilen eğitimler sadece mesleki eğitimler olmamalı aynı zamanda askeri eğitimler de verilmelidir.[19] Her şeyden önce milli ve ahlaki değerleri içeren dersler önem arz ediyordu. Prensipere bağlı kalmak, sistemli çalışmak okulların en önemli amacıydı. Bu şekilde başlayan eğitim çalışmaları daha sonra hem sayıca hem de nitelik olarak büyümüş anaokulundan lise çağına kadar çocukları kapsayan bir eğitim hamlesi haline gelmiştir.[20] Bu okullarda teoriden çok pratiğe önem veriliyordu ki 20. yüzyılın makineleşen dünyasında buna ihtiyaç vardı. İstiklal Savaşı’nın lojistik anlamda desteğe ihtiyaç duyduğu zamanlarda bu okullardan mezun olan öğrencilerin yardımları önem arz etmiştir.

Karabekir’in kurduğu okullarda sosyal faaliyetler ve özellikle tiyatro çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Tiyatro faaliyetlerine o denli önem verilmektedir ki gösteriler için bir salonun mevcut olduğu bilinmektedir. Karabekir eğitim faaliyetleri içerisinde müziği de ihmal etmemiş; okulun öğrencilerinden oluşturulan bir bando mızıka takımı, keman, flüt ve piyanodan oluşan bir orkestrası bulunmaktaydı.[21] Bu okulların spor kulüpleri, temsil kolları, çocuklar ordusu vardı. Dönemin Erzurum’unun daha önce alışkın olmadığı bir durum söz konusuydu; buradaki çocuklar başları açık ve kısa pantolonlarla gezer ve gösteriler yaparlardı. Karabekir Paşa, yoğun tempo ve zor koşullar içerisinde bile çocuklarıyla ilgilenir, marşlar kaleme alıp bestesini de kendisi hazırlardı.

Kazım Karabekir Paşa’nın, ülkenin binlerce çocuğunu eğitmesini büyük bir takdirle karşılayan Türk basını, Karabekir Paşa’nın okullarına övgüler yağdırmıştır. Ankara’da yayımlanmakta olan Anadolu’da Yeni Gün gazetesi, Kazım Karabekir’i bu faaliyetlerinden sebebiyle “bilim dünyasında bir devrim yapan kişi” olarak nitelendirmiştir.[22]

Prof. Dr. Z. Fahri Fındıkoğlu, Karabekir için şu cümleleri kaleme almıştır: “Kurtuluş Savaşının ilk günlerinde yeni kurtarılmış ve kurtuluşunda kendisinin büyük payı bulunan, perişan şark şehirlerinde nev’i şahsına mahsus bir terbiye ve öğretim cihazı kuran bu gerçekten vatanperver adama Türk Maârif Tarihinde ayrı bir yer ayırmak zarureti vardır.”[23]

Kazım Karabekir özellikle ortaöğretimin, ülkenin ihtiyacı olan iş ve sanat dallarında eleman yetiştirilmesi adına önemini fark etmiştir. Ortaöğretimin gerekliliği Cumhuriyet’in ilanından sonra 1924 ve 1926 ’da Türkiye’ye gelen ve eğitimimiz hakkında incelemelerde bulunan Prof. Dr. Paul Monroe’nun ifadeleriyle de anlaşılmaktadır. İfadeler, Kazım Karabekir’in fikirlerini teyit eder niteliktedir. Dr. Paul Monroe bu noktada, ortaöğretimin amacını şöyle belirtmektedir: “Ortaokulların görevi, Yüksek Okullara öğrenci hazırlamaktan ziyade, özellikle sanayi alanında liderler yetiştirmek olmalıdır.”[24]

Bu konuyla ilgili olarak Avrupa'dan ve Amerika'dan örnekler veren Karabekir Paşa, gelişmiş ülkelerde, ekonomik hayata hâkim olanların yüksek okul mezunu olmadıklarını, iş adamlarının çoğunluğunu, ortaöğretim dönemlerinde meslekî ve teknik eğitim görüp, hayata atılan kişilerin oluşturduğunu ifade ederek, gelişmiş ülkelerdeki öğrencilerin %20 kadarının üniversitelere girdiğini, geri kalanının ise meslekî ve teknik ortaöğretim kurumlarından aldıkları birikimle pratik hayata atıldıklarına işaret etmektedir.[25]

Çocukları Himaye Cemiyeti

Şark Cephesi'nde düşman işgali sonlandırıldıktan hemen sonra her anlamda kalkınmanın sağlanması adına çeşitli yollar denenmeye ve adımlar atılmaya başlanmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere pek çok eğitim kurumu kurulmuş, küçük dalgalar tsunami etkisi yaratmaya başlamıştır. Bunlardan incelenmesine ve anılmasına ihtiyaç duyduklarım arasında Himaye Cemiyeti dikkat çekmektedir. Sarıkamış'ta Kazım Karabekir Paşa'nın gayretleriyle çıkarılan Varlık gazetesi bu faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu dönemde öksüz ve yetim çocukların eğitimi için Sarıkamış'ta Çocukları Himaye Cemiyeti'nin kurulduğunu görmekteyiz.[26]

10 Teşrin-i Sani 1921 tarihli Varlık gazetesinde Çocukları Himaye Cemiyeti'nin kurulacağı şu şekilde bildiriliyordu: *"Çocukları Himaye Cemiyeti'nin merkezi Sarıkamış'tır. Tesis merasimi Peygamberimizin doğduğu 12 Rebiü'llevvel gecesinin ertesi gününe tesadüf eden 12 Teşrin-i sani Cumartesi günü yapılacak ve bugünün pek mübarek olan yeni hatıralarının manevi kıymetiyle de şereflenmiş olacaktır. Her yıl tekrar edecek olan bu musaad gününde aynı zamanda kitap bayramı yapılacak bu bayramda cemiyet azaları rozetler takarak hususi tezahürlerle günü teyit edeceklerdir. Bugünden evvel gelen hafta çocuklar haftası olacaktır. Bu hafta içinde cemiyetin mensupları ve hariçten arzu edenler tarafından çocuklarımıza kitap hediye edilecek, fakir ve kimsesiz çocuklara iane toplanacaktır. Bu muazzez konuyla bu sevimli hafta içinde mektepler, kütüphane, müze gibi erkân müesseseleri ve ezanın ikametgâhları donatılacak ve cemiyet azaları tarafından lüzum görülen tertibat yapılacaktır."*[27]

Anlaşılabileceği üzere cemiyetin amacı; çocukların savaşlar ve her türlü felaketlerle yoksulluk ile karşı karşıya kalmalarından dolayı, onları kurtararak eğitim ve öğretim gereksinimlerini karşılamak, ülkeye faydalı ve kıymetli olmalarını sağlamak olarak açıklanmıştır. Halkın taassub ile yaklaştığı her mesele için içinden çıkılmaz bir noktaya sürükleniyordu. Bu cemiyet ile beraber ordu kendi çocuklarını himaye altına alıyordu. Yeni kurulacak olan devletin, ilan edilecek cumhuriyetin temelleri bu çocuklar ile atılıyordu.

Ana Mektepleri

Çocukları Himaye Cemiyeti'nden sonra açılan önemli kuruluşlardan biri de ana mektepleridir. Ağaç yaş iken eğilir atasözünü destekleyecek nitelikte olan bu eğitim kurumları, belki de diğer eğitim hizmetlerinden farklı olarak daha fazla önem taşımaktaydı. Ana mekteplerinin birincisi olan Erzurum Ana Mektebi 8 Ocak 1920'de açılmıştır. Kazım Karabekir Paşa, Sarıkamış Ana Mektebi'ni 28 Kasım 1921'de törenle açmıştır.[28]

Sarıkamış Ana Mektebi

Modern ismine aşına olduğumuz bugünün anaokulu, o günlerin ana mektebi bu devrede çocuğa, ileride sağlığını, psikolojik gelişimini olumlu yönde etkileyebilecek bazı melekeleri kazandırma gayesi içerisinde olmalıdır. Bunlara göre anaokulunun amacı iki yönlü olmaktadır: İlkokula hazırlamak ve hayata hazırlamak.[29]

Zamanın şartlarına göre tam anlamıyla modern eğitim vermeye çalışılıyordu. Çocukları çok yönlü yetiştirmek için çeşitli eğitim programlarının uygulandığı yedi ayrı masa tertip edilmiştir: Kâğıt işleri masası, iğne- iplik masası, fikri terbiye, çamur-kum ve boya masası, temizlik masası, güzel yaşayış masası, ağaç ve mukavva masası olmak üzere her masada çocuklara işler pratik olarak yaptırılmaktaydı.[30]

Ana sınıflarının açılması esnasında dikkate değer bir an paşanın çocuklara öğretmenlik yapmış olmasıdır. Çocuklar ile birebir özel olarak ilgilenmiş, mektep muallimi gibi çalışmaktan çok zevk aldığını hatıratında ifade etmiştir. Kendisi, çamur işleri masasında bizzat dolaşmış ve etrafındaki çocuklara yarım saat kadar mürebbilik yapmıştır. Bir masada, kendi eliyle çamurdan cisimler yapmış ve çocuklara yaptırmıştır. Diğerinde çocuklara, kâğıt kesmiş, iğneye iplik geçirmiştir.[31] Bu masalarda çocuklara el becerisi, özgüven ve sorumluluk kazandırılmak istenmiştir. Ana mekteplerinde çocuğun hayat ile mücadele için bilinçlendirilmesi istenmiştir.

Ne yazık ki Türkiye'nin ilk anaokullarından ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin Cumhuriyet öncesi ilk anaokullarından biri olan "Sarıkamış Ana Mektebi" Kazım Karabekir Paşa'nın Sarıkamış'tan ayrılmasından sonra dönemine özgü bazı bilinmeyen sebeplerden dolayı kapatılmıştır.[32] Bölgenin her noktasına haber gönderilerek çocukların yakınlarının bulunması istenmiş çocukların yakını olan bazı kişiler tanıyabildiklerini yanlarına alarak evlerine dönmüşler, kimsesi olmayan çocukların da Türkiye'nin diğer illerine gönderilerek kimsesiz yurtlarında barınmaları, eğitim öğretime devam etmeleri sağlanmıştır. Sarıkamış ve çevresi için bu okulun ve Kazım Karabekir Paşa'nın açmış olduğu diğer okulların kapatılması büyük kayıp olmuştur.[33]

Diğer Faaliyetleri

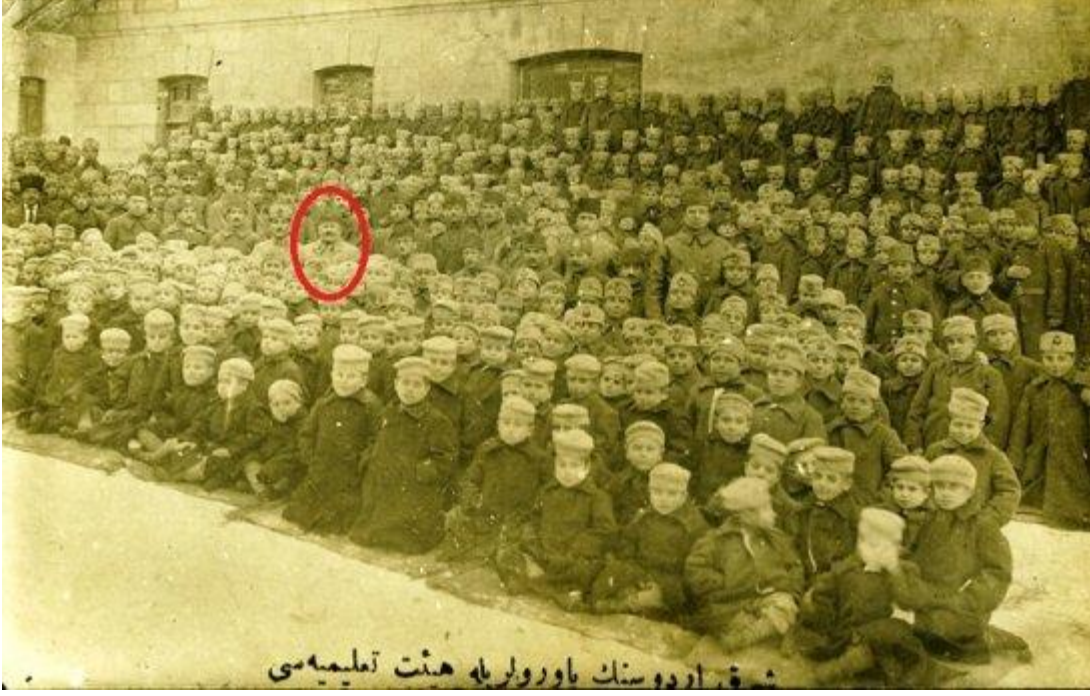
Karabekir Paşa, çocukların ve halkın eğitimi için yılda belirli bazı günlerin Kitap Bayramı, Ağaç Bayramı ve İdman Bayramı olarak kutlanmasını uygun görmektedir. Karabekir Paşa'nın "bayram" adını verdiği bu sosyal faaliyetlerle toplumun milli ve manevi olarak bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır.[34]

Karabekir Paşa, tiyatronun da halkı her konuda bilinçlendirmek için önemli bir araç olacağını düşünmektedir. Kendisi çocuklar için piyesler hazırlamış, etkilerini gözlemlemiştir. Doğu cephesinde görevde bulunduğu sürede "İbret Yeri" adını verdiği tiyatro yerleri hazırlamıştır. Paşa; Makine ve Mikrop, Coğrafya, Süvari ve Sanayi Oyunları gibi[35] musikili oyunlar yapmıştır. Kendisi bu konuda şöyle der: "*Çocuklarımızın ruh, dimağ ve vücutlarını bir arada terbiye etmek ihtiyacını yakından görerek ilk gençliğimin şiir ve musiki vadisinde hayatıma kazandırdığı basit malumatla birkaç 'oyun' yazdım. Memleketimin evlatlarına hediye ettim.*"[36]

Karabekir Paşa, toplumu bilinçlendirmek için kütüphanelerin de işlevinden bahsetmektedir. Her kasabada halkın ücretsiz olarak yararlanabileceği "Millet Kütüphaneleri" oluşturulmasını arzu etmektedir. Aynı zamanda bir kitap bayramının mutlak surette ihtiyaç olduğunu, şeker ve kurban bayramlarında nasıl şeker ve et dağıtılıyorsa kitap bayramlarında kitap dağıtılması gerekliliğini savunmuştur. Hatta bu faaliyetin tüm Müslüman ülkelerde can bulmasını istemiş, Mevlid Kandili'ni Kitap Bayramı olarak kutlayarak, o gecede dostlara ve çocuklara hediye kitap gönderilmesini talep etmiştir.

Karabekir Paşa'nın eğitim ve öğretim için önem verdiği bir diğer konu ise "Üssü'l- Hareke" kavramıdır. "Tıpkı düşmana taarruz için orduların her türlü malzeme, teçhizat ve iâşe vasıtalarının toplandığı yerler gibi, cehalete ve fakirliğe karşı mücâdele için lâzım gelen vasıtaların toplu olarak bulunduğu yerlere 'Üssü'l- Hareke' adını vermektedir."[37] Ülkenin her noktasında Üssü'l-Harekelerin bulundurulmasını istiyor, sadece İstanbul'da bulunmasını eleştiriyordu. Üssü'l-Harekelerde yurdun her kesiminin hızlı ve eşit bir şekilde eğitileceğini, fırsat eşitsizliğinin böylece önüne geçileceğini belirtiyordu.

Dolayısıyla Karabekir Paşa, meydana getirdiği çocuk cennetinde programların hedefe ulaşabilmesi için yetişmiş bir nitelikli insan gücüne ihtiyacın olduğunu farkındaydı. Her ne kadar bu nitelikli insan gücü sağlanmaya çalışılsa dahi, birkaç sene sonra ilan edilen Cumhuriyet'in ilk yıllarında bile öğretmen sayısının yetersizliği netti. Kendisi de o yıllarda ki bu yetersizliğin farkında olup yurt dışına öğrenci gönderilmesini, kaliteli eğitimciler yetiştirilmesini istemektedir. Bu konuda: "*Her tahsili görmedikçe beyhude yere Avrupa'ya talebe gönderilmemelidir*".[38] sözleriyle isteğini belirtmektedir.

Kazım Karabekir Paşa, Sarıkamış'ta Yetim Çocuklarla Birlikte

Kazım Karabekir'in eğitimci ruhu, çocuklar için başlattığı eğitim seferberliği 1919 yılından ölümü olan 1948 yılına kadar devam etmiştir. Eğitime dair yaptıklarını basından duyan Batı Cephesi Kumandanı İsmet (İnönü) Paşa, 7 Mayıs 1922'de Kazım Karabekir Paşa'ya yazdığı mektupta:

"Kardeşim, senin Okulların ve senin Şehid Çocukları'nın menkıbelerini işiterek, öğünüyor ve gurur duyuyorum. Fotoğrafları, işittiklerimden daha iyi ve daha olağanüstü işler yaptığını gösteriyor. İçimizde, senden daha olumlu ve daha payidar ve ebedi iş yapanımız var mıdır? Gürbüz, akıllı ve tahsilli çocuklar, geleceğimiz için güçlü bir dayanak olacaktır..."[39] ifadelerini kullanmıştır.

Şark Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa, 15 Ekim 1922'de Ankara'ya gelmiştir.[40] Ankara'ya geldiğinde Mustafa Kemal Paşa, vekiller ve memurlar tarafından karşılanmıştır. Birlikte getirdiği yetim çocuklarının yaptığı gösterileri çok beğenen Mustafa Kemal Paşa, Karabekir'i bu çalışmalarından ve özverisinden dolayı takdir ve tebrik etmiştir.[41] Aynı zamanda bu çocukların Ankara'da yaptığı gösteriler halk ve meclis üyeleri tarafından da hayranlıkla izlenmiş ve büyük beğeni toplamıştır.[42]

Kazım Karabekir Paşa, bundan sonra TBMM'nin çalışmalarına Edirne Milletvekili sıfatıyla katılarak ülkenin çeşitli meseleleri hakkında düşüncelerini dile getirmiş ve ülkeye faydalı hizmetlerde bulunmaya devam etmiştir.[43]

Sonuç

Kazım Karabekir sadece askeri kimliğiyle değil eğitimci yönüyle de tarihin seyrini değiştiren değerli kişiliklerden birisidir. Karabekir yaşamış olduğu İstibdat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde sadece askeri ve siyasi olaylarla meşgul olmamış, aynı zamanda bu dönemlerde yaşanan toplumsal sorunlar üzerinde de durmuştur.[44] Şark Cephesi komutanı olarak Doğu

Anadolu'ya geldiği zaman binlerce yetim ve öksüz vatan evladıyla karşı karşıya gelmiştir. Bu çocukları koruma altına alarak gerekli eğitimleri görmelerini sağlamış; amaca yönelik olarak Doğu Anadolu bölgesinde birçok okulun açılmasında etkili rol oynamıştır. Hayat tecrübesi kazanarak öğrenmenin esas alındığı bu okullarda, dönemin en modern eğitim ilkelerini uygulamaya çalışmış, öğrencilere eğitimler verilmesi yönünde çabalamış; eğitimin sadece teorik değil pratik bir temele de dayanması gerektiğine inanmış ve savunmuştur. Onun sahip olduğu bu görüş, günümüz eğitimcilerinin öğretim, yöntem ve teknikler konusundaki düşünceleriyle paralellik göstermektedir.

Karabekir Paşa, yaşadığı dönem içerisinde çağdaş ülkelerde uygulanan modern eğitim sistemlerini inceleyerek Türk adet ve inanışlarıyla harmanlamaya çalışmış, modern eğitim almış genç bir nesil yetiştirmek için mücadeleler vermiştir. Batılılaşmayı, ülkenin ekonomik anlamda benimsemesi gereken bir kavram olarak açıklayan Karabekir Paşa, kültürel yönden ise Türk-İslam sentezini ön plana çıkarmak istemiştir.

Halk eğitiminde öncelik verdiği çocuklar için ana mektepleri adı verilen, bugünün modern anaokullarını kurmuştur. Toplum içerisinde ihtiyaç duyulan meslekler için meslek edindirme kurslarını açmıştır. Yaşı daha büyük olan çocuklar için de meslek edindirme kurslarıyla hedefe adım adım yaklaşım istenmiştir. Ahlak ve adetin medeniyetin ölçüsü olmayacağını, medeniyetin tek mihenk taşının sanayide yapılacak olan hamlelerle sağlanacağını sık sık belirttiği gibi okulları ile bu düşüncesini hayata geçirmek istemiştir. Bu eğitim kurumlarında yapılan faaliyetler içerisinde spor faaliyetlerine özen göstermesi kendi askeri kimliği ile doğru orantılıdır.

Kazım Karabekir Paşa'nın İstiklal Harbimiz, Çocuk Davamız, Öğütlerim, Şarkılı İbret adlı kaleme aldığı eserlerinde, TBMM Zabıt Cerideleri'nde ve öğrencilerinin hatıratlarında kişiliği ve eğitime dair hisleri, çalışmaları hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Genel anlamda bakıldığında Paşa; tarih kitaplarında, gazetelerde, TV'de salt bir asker olarak tanıtılmakta ancak eğitimci yönü ne yazık ki dikkate alınmamaktadır. Bugün Türkiye'de eğitim fakültelerinde, ders kitabı olarak okutulan kitaplarda birçok yabancı eğitim teorisyeninin pratiklerine yer verilirken, Kazım Karabekir'in eğitimci kişiliği, eğitim yöntem ve teknikleri hakkında verilen bilgi, bir elin parmaklarını geçmeyecek şekildedir.

Dipnot

[1] Cevdet Küçük, “Kazım Karabekir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXV, İstanbul 2002, s. 150.

[2] Mustafa Turan, “Kazım Karabekir Paşa'nın Fikri Yapısı”, ‘Fikir, Siyaset ve Devlet Adamı Kazım Karabekir Paşa Paneli’, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, s. 50.

[3] Ali Güler, Emrinizdeyim Paşam Kazım Karabekir (Soyu, Ailesi, Ata yurdu ve Kişiliği), Yılmaz Basım, İstanbul 2015, s. 29.

[4] Adnan Şişman, “Kazım Karabekir'de İnsan Sevgisi”, “Fikir, Siyaset ve Devlet Adamı Kazım Karabekir Paşa” Paneli Ölümünün 52. Yıldönümü Anısına, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, s. 12.

[5] Bu belgeler için bkz: M. Fahrettin Kırzioğlu, Kazım Karabekir, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991, s. 43-44.

[6] Mukaddes Arslan, “Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa/Yayın Tanıtım”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XXVIII/83, Temmuz, 2012, s. 116.

- [7] Turan, “Kazım Karabekir Paşa’nın Fikri Yapısı”, s. 48.
- [8] Mustafa Balcıoğlu, “Osmanlı Genç Derneklerinden İnkılap Gençleri Derneklerine”, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C: XV, Mart 1999, s. 139.
- [9] a.g.m., s. 139.
- [10] Tahir Küçük, “Kazım Karabekir’in Din, Toplum ve Eğitim ile İlgili Düşüncelerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2018, s. 61.
- [11] Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, Yapı Kredi Yayınları, II. baskı, Şubat 2019, s. 11.
- [12] C. Taşkiran, “Milli Mücadele’de Kazım Karabekir Paşa”, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s. 1-3.
- [13] Zekeriyya Uludağ, “Kâzım Karabekir’in Eğitimle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi”, XIII/38, 1997, s. 476.
- [14] Küçük, “Kazım Karabekir’in Din, Toplum ve Eğitim ile İlgili Düşüncelerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, s. 57.
- [15] a.g.e., s. 57.
- [16] Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, c. II, Emre Yayınları, (Sadeleştiren: Faruk Özerengin), İstanbul, 1988, s. 311.
- [17] Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, s. 13.
- [18] Nuri Köstüklü, “Kazım Karabekir’in Eğitim ve Çocuk Meselesine Dair Bazı Görüş ve Uygulamaları”, Türk Yurdu, Haziran, 2009, Sayı 262.
- [19] Osman Akandere, Ahmet Dalda, “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yasal Düzenlemeler ve Uygulanması (1923-2016)”, s. 43.
- [20] Mustafa İsmail Bağdatlı, “Kazım Karabekir’in Uygulamalarında Yaşayarak Öğrenme ve Eğitici Drama”, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, 23, s. 130.
- [21] Nuri Köstüklü, Kazım Karabekir ve Eğitim, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2004, s. 150-151.
- [22] Anadolu’da Yeni Gün, 17 Kasım 1922’den aktaran Nurettin Gülmez, Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’da Yeni Gün, Ankara 1999, s. 507.
- [23] Z. Fahri Fındıkoğlu, “Kâzım Karabekir Paşa ve Köy Enstitüleri”, İş Dergisi, 1948, c. 16, 1948, s. 18.
- [24] Mehmet Saffet, “Profesör Monro’nun Newyork Muhabirimize Beyanâtı”, Hâkimiyet-i Milliye, 2.11.1926., Aktaran: Köstüklü, Kâzım Karabekir ve Eğitim, s. 48.
- [25] “Maârifte Kâzım Karabekir Paşa”, Hâkimiyet-i Milliye, 14.12.1922, s. 2; Tanin, 19.12.1922, s. 4. Aktaran: Nuri Köstüklü, Kâzım Karabekir ve Eğitim, s. 49-50.
- [26] Sağlam-Tekir, Hürü, & Tekir, Süleyman, “Eğitime Katkılarıyla Karabekir”, Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, C:3, 2, 2017, s.327.
- [27] Varlık Gazetesi, 1921, Sayı: 15.
- [28] A. Bulut, “Sarıkamış İlçesinde Geçmişten Günümüze Eğitim-Öğretim Durumu Cumhuriyet’in İlk Yıllarından Günümüze Kadar Eğitim Öğretim Veren Okulların Tarihçesi”, Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu, İstanbul, 2006, s. 363.
- [29] Köstüklü, Kazım Karabekir ve Eğitim, s. 39-40.
- [30] Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, s. 49-50.
- [31] Köstüklü, Kâzım Karabekir ve Eğitim, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001, s. 147.
- [32] Sağlam-Tekir, H., & Tekir, S., “Eğitime Katkılarıyla Karabekir”, s. 329.
- [33] Bulut, “Sarıkamış İlçesinde Geçmişten Günümüze Eğitim-Öğretim Durumu Cumhuriyet’in İlk Yıllarından Günümüze Kadar Eğitim Öğretim Veren Okulların Tarihçesi”, s. 363-364.
- [34] Küçük, “Kazım Karabekir’in Din, Toplum ve Eğitim ile İlgili Düşüncelerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, s. 69.
- [35] Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, s. 63.

- [36] a.g.e., s. 63.
- [37] Küçük, “Kazım Karabekir’in Din, Toplum ve Eğitim ile İlgili Düşüncelerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, Samsun 2018 s. 69.
- [38] TBMM Zabıt Ceridesi, 1943, c.14, s.370. 25.12.1341, Aktaran: Köstüklü, Kâzım Karabekir ve Eğitim, s. 63.
- [39] Bkz: Kırzioğlu, Kâzım Karabekir, s. 169.; İnsan ve Asker-Kazım Karabekir, İstanbul 2009, s. 74.
- [40] Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918-1938, Ankara, 1988, s. 357.
- [41] Anadolu’da Yeni Gün, 27 Ekim 1922’den aktaran Nurettin Gülmez, Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’da Yeni Gün, Ankara, 1999, s. 506.
- [42] Hıfzı V. Velidedeoğlu, Milli Mücadele Hatıralarım, İstanbul, 1983, s. 155.
- [43] Muhammet Erat, “Milli Mücadele’de Kazım Karabekir Paşa”, Türk Tarihi Araştırmaları, s. 15.
- [44] Benard Lewis, İnanç ve İktidar Orta Doğu’da Din ve Siyaset, (çev. Ayşe Mine Şengel), Akılçelen Kitaplar, Ankara 2017, s. 26.
-

Kaynakça

- ÇİFTÇİ, A., “Kâzım Karabekir, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Dönemler ve Zihniyetler”, C.9, İstanbul, 2009.
- DİNÇ, Ayşegül, “Kazım Karabekir’e Ait Çocuk Şarkılarının Eğitim Müziği Açısından Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.)
- EKEN, Abdullah, Kâzım Karabekir’in Hayatı ve Anıları, Tulpars Yayınları, Ankara 2017.
- KARABEKİR, Kâzım, Çocuk Davamız, Yapı Kredi Yayınları, II. baskı, Şubat 2019.
- KARABEKİR, Kâzım, Çocuklara Öğütlerim, (hızl: Faruk Özerengin), Emre Yayınları, İstanbul 1995.
- Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, c. II, Emre Yayınları, (Sadeleştiren: Faruk Özerengin), İstanbul, 1988.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri “Kazım Karabekir Paşa’nın Doğu Anadolu’daki Eğitim, Kültür ve Teşkilatlanma Faaliyetleri”, Türk Yurdu, Ekim 1997, XVIII/122, s.107-109.
- SARIKAYA, Makbule, “Bir Çocuk Kasabası Sarıkamış”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Erzurum, 2004.
- ŞİŞMAN, Adnan, “Kazım Karabekir’de İnsan Sevgisi”, “Fikir, Siyaset ve Devlet adamı Kazım Karabekir Paşa Paneli” Ölümünün 52. Yıldönümü Anısına, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000.
- TAŞKIRAN, C., Kâzım Karabekir-Erzincan ve Erzurum’un Kurtuluşu. Ankara: Türk Metal Sendikası, 1992.
- TAŞKIRAN, C., “Milli Mücadele’de Kazım Karabekir Paşa” Ankara Atatürk Araştırma Merkezi, 2008.